

פרשת וירא תשע"ז
מי היה ישמעאל?

לעי"נ דוד בן אברהם אבא גולדמן ז"ל
In memory of Mr David Goldman ז"ר for his 12th Yahretzeit on 16 Marcheshvan.

בראשית פרק כה פסוק ט
ויקברו אותו יצחק וישמעאל בניו אל מערת המכפלה אל שדה עפרון בן צחר החתי אשר על פני ממרא :

רש"י
יצחק וישמעאל - מכאן שעשה ישמעאל תשובה והוליד את יצחק לפניו, והיא שיבה טובה שנאמר :
באברהם :

בראשית פרק כב
(א) ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם ויאמר אליו אברהם ויאמר הנני :
(ב) ויאמר קח נא את בנו את יחידך אשר אהבת את יצחק ולך לך אל ארץ המדינה והעלהו שם לעלה על אחד ההרים אשר אמר אליך :
רש"י
(א) **אחר הדברים האלה** - יש מרבתינו אומרים אחר דבריו של שטן, שהיה מקטרג ואומר מכל סעודה שעשה אברהם לא הקריב לפניך פר אחד או איל אחד, אמר לו כלום עשה אלא בשביל בנו, אילו הייתי אומר לו זבח אותו לפני לא היה מעכב. ויש אומרים אחר דבריו של ישמעאל שהיה מתפאר על יצחק שמל בן שלש עשרה שנה ולא מיחה, אמר לו יצחק באבר אחד אתה מיראני, אילו אמר לי הקב"ה זבח עצמך לפני לא הייתי מעכב : **הנני** - כך היא עניינתם של חסידים, לשון ענוה הוא ולשון זימון : **(ב) קח נא** - אין נא אלא לשון בקשה, אמר לו בבקשה ממך עמוד לי בזה הנסיון, שלא יאמרו הראשונות לא היה בהן ממש : **את בנוך** - אמר לו שני בניי יש לי, אמר לו את יחידך, אמר לו זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו, אמר לו אשר אהבת, אמר לו שניהם אני אוהב, אמר לו את יצחק. ולמה לא גילה לו מתחלה, שלא לערבבו פתאום, ותזוח דעתו עליו ותטרף, וכדי לחבב עליו את המצוה וליתן לו שכר על כל דבור ודבור : **ארץ המדינה** - ירושלים, וכן בדברי הימים (ב' ג' א) לבנות את בית ה' בירושלים בהר המוריה. ורבותינו פירשו על שם שמעם הוראה יוצאה לישראל. ואונקלוס תרגמו על שם עבודת הקטורת שיש בו מור נרד ושאר בשמים : **והעלהו** - לא אמר לו שחטוהו, לפי שלא היה חפץ הקב"ה לשחטו אלא שיעלהו להר לעשותו עולה, ומשהעלהו אמר לו הורידהו : **אחד ההרים** - הקב"ה מתהא הצדיקים ואחר כך מגלה להם, וכל זה כדי להרבות שכרן, וכן (לעיל יב א) אל הארץ אשר אראך, וכן ביונה (ג ב) וקרא אליה את הקריאה :

בראשית פרק טז
(א) ושרי אשת אברהם לא ילדה לו וילה שפחה מצרית ושמה הגר : (ב) ותאמר שרי אל אברהם הנה נא עצרני יקוק מלדת בא נא אל שפחתי אולי אבנה ממנה וישמע אברהם לקול שרי : (ג) ותקח שרי אשת אברהם את הגר המצרית שפחתה מקץ עשר שנים לשבת אברהם בארץ כנען ותתן אותה לאברהם אישה לו לאשה : (ד) ויבא אל הגר ותהר ותרא כי הרתה ותקל גברתה בעיניה : (ה) ותאמר שרי אל אברהם חמסי עליך אנכי נתתי שפחתי בחיקך ותרא כי הרתה ואקל בעיניה ישפט יקוק ביני וביניך : (ו) ויאמר אברהם אל שרי הנה שפחתך בידך עשי לה הטוב בעיניך ותענה שרי ותברח מפניה : (ז) וימצאה מלאך יקוק על עין המים במדבר על העין בדרך שור : (ח) ויאמר הגר שפחת שרי אי מזה באת ואנה תלכי ותאמר מפני שרי גברתי אנכי ברחות : (ט) ויאמר לה מלאך יקוק שובי אל גברתך והתעני תחת ידיה : (י) ויאמר לה מלאך יקוק הרבה ארבה את זרעך ולא יספר מרב : (יא) ויאמר לה מלאך יקוק הנה הרה וילדת בן וקראת שמו ישמעאל כי שמע יקוק אל עניך : (יב) והוא יהיה פרא אדם ידו בכל ויד כל בו ועל פני כל אחיו ישכון : (יג) ותקרא שם יקוק הדבר אליה אתה אל ראי כי אמרה הגם הלא ראייתי אחרי ראי : (יד) על כן קרא לבאר באר לחי ראי הנה בין קדש ובין בורד : (טו) ותלד הגר לאברהם בן ויקרא אברהם שם בנו אשר ילדה הגר ישמעאל : (טז) ואברהם בן שמונים שנה ושש שנים בלדת הגר את ישמעאל לאברהם :
רש"י <<

Rabbi Brovender's Shiur is sponsored by Dr. Bernard & Robin Cohen
Visit www.atid.org/shiur for audio recordings, Podcasts, or to sign-up to receive sources in advance.
Visit www.WebYeshiva.org to sign up for Rabbi Brovender's fully interactive, online Yeshiva.

רש"י לבראשית פרק טז

(א) **שפחה מצרית** - בת פרעה היתה, כשראה נסים שנעשה לשרה אמר מוטב שתהא בתי שפחה בבית זה ולא גבירה בבית אחר: (ב) **אולי אבנה ממנה** - לימד על מי שאין לו בנים שאינו בנוי אלא הרוס: **אבנה ממנה** - בזכות שאכניס צרתי לתוך ביתי: **לקול שרי** - לרוח הקודש שבה: (ג) **ותקח שרי** - לקחתה בדברים אשריך שזכית לידבק בגוף קדוש כזה: **מקץ עשר שנים** - מועד הקבוע לאשה ששהתה עשר שנים ולא ילדה לבעלה חייב לישא אחרת: **לשבת אברם וגו'** - מגיד שאין ישיבת חוצה לארץ עולה לו מן המניין, לפי שלא נאמר לו (לעיל יב ב) ואעשך לגוי גדול, עד שיבא לארץ ישראל: (ד) **ויבא אל הגר ותהר** - מביאה ראשונה: **ותקל גברתה בעיניה** - אמרה שרי זו אין סתרה כגלויה, מראה עצמה כאלו היא צדקת ואינה צדקת, שלא זכתה להריון כל השנים הללו, ואני נתעברתי מביאה ראשונה: (ה) **חמסי עליך** - חמס העשוי לי, עליך אני מטיל העונש, כשהתפללת להקב"ה מה תתן לי ואנכי הולך עירי, לא התפללת אלא עליך, והיה לך להתפלל על שנינו והייתי אני נפקדת עמך. ועוד, דבריך אתה חומס ממני שאתה שומע בזיוני ושותק: **אנכי נתתי שפחתי וגו' ביני וביניך** - כל ביני וביניך שבמקרא חסר, וזה מלא, קרי ביה וביניך שהכניסה עין הרע בעיבורה של הגר והפילה עובר, הוא שהמלאך אומר להגר הנך הרה, והלא כבר הרתה והוא מבשר לה שתהר, אלא מלמד שהפילה הריון הראשון: (ו) **ותענה שרי** - היתה משעבדת בה בקושי: (ח) **אי מזה באת** - מהיכן באת. יודע

היה, אלא ליתן לה פתח ליכנס עמה בדברים. ולשון אי מזה, איה המקום שתאמר עליו מזה אני בא: (ט) **ויאמר לה מלאך ה' וגו'** - על כל אמירה היה שלוח לה מלאך אחר, לכך נאמר מלאך בכל אמירה ואמירה: (יא) **הנך הרה** - כשתשובי תהרי, כמו (שופטים יג ז) הנך הרה, דאשת מנוח: **וילדת בן** - כמו ויולדת, ודומה לו (ירמיה כב כג) ישבת בלבנון מקנת בארזים: **וקראת שמו** - צווי הוא, כמו שאומר לזכר (יז יט) וקראת את שמו יצחק: (יב) **פרא אדם** - אוהב מדברות לצוד חיות, כמו שכתוב (כא כ - כא) ויהי רובה קשת וישב במדבר פארן: **ידו בכל** - לסטים: **ויד כל בו** - הכל שונאין אותו ומתגרין בו: **ועל פני כל אחיו ישכן** - שיהיה זרעו גדול: (יג) **אתה אל ראי** - נקוד חטף קמ"ץ מפני שהוא שם דבר, אלוה הראיה, שרואה בעלבון של עלובין: **הגם הלום** - לשון תימה, וכי סבורה הייתי שאף הלום במדברות ראיתי שלוחו של מקום אחרי רואי אותם בביתו של אברהם, ששם הייתי רגילה לראות מלאכים. ותדע שהיתה רגילה לראותם שהרי מנוח ראה את המלאך פעם אחת ואמר (שופטים יג כב) מות נמות, וזו ראתה ארבעה פעמים זה אחר זה ולא חרדה: (יד) **באר לחי ראי** - כתרגומו בארא דמלאך קימא אתחזי עלה: (טו) **ויקרא אברם שם וגו'** - אף על פי שלא שמע אברם דברי המלאך שאמר (פסוק יא) וקראת שמו ישמעאל, שרתה רוח הקודש עליו וקראו ישמעאל: (טז) **ואברם בן שמונים שנה וגו'** - לשבחו של ישמעאל נכתב, להודיע שהיה בן שלש עשרה שנה כשנימול ולא עכב:

בראשית פרק יז

(טו) **ויאמר אלהים אל אברהם שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה**: (טז) **ויברכתני אתה וגם נתתי ממנה לך בן וברכתיה והיתה לגוים מלכי עמים ממנה יהיו**: (יז) **ויפל אברהם על פניו ויצחק ויאמר בלבו הלבן מאה שנה יולד ואם שרה הבת תשעים שנה תלד**: (יח) **ויאמר אברהם אל האלהים לו ישמעאל יחיה לפניך**: (יט) **ויאמר אלהים אבל שרה אשתך ילדת לך בן וקראת את שמו יצחק והקמתני את בריתי אתו לברית עולם לזרעו אחריו**: (כ) **ולישמעאל שמעתיד הנה ברכתני אתו והפריתי אתו והרביתי אתו במאד מאד שנים עשר נשיאם יוליד ונתתיו לגוי גדול**: (כא) **ואת בריתי אקים את יצחק אשר תלד לך שרה למועד הזה בשנה האחרת**: (כב) **ויכל לדבר אתו ויעל אלהים מעל אברהם**: (כג) **ויקח אברהם את ישמעאל בנו ואת כל ילידי ביתו ואת כל מקנת פספו כל זכר באנשי בית אברהם וימל את בשר ערלתם בעצם היום הזה כאשר דבר אתו אלהים**:

בראשית פרק יח

(ט) **ויאמר אליו איה שרה אשתך ויאמר הנה באהל**: (י) **ויאמר שוב אשוב אליך כעת חיה והנה בן לשרה אשתך ושרה שמעת פתח האהל והוא אחריו**: (יא) **ואברהם ושרה זקנים באים בימים חדל להיות לשרה ארח פנשים**: (יב) **ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלתי היתה לי עדנה ואדני זקן**: (יג) **ויאמר יקוק אל אברהם למה זה צחקה שרה לאמר האף אמןם אלד ואני זקנתי**: (יד) **היפלא מיקוק דבר למועד אשוב אליך כעת חיה ולשרה בן**: (טו) **ותכחש שרה לאמר לא צחקתי פי גראה ויאמר לא כי צחקתי**:

בראשית פרק כא

(א) ויקִוֶן פֶּקֶד אֶת שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמַר וַיַּעַשׂ יְקֹוֹק לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דָּבַר : (ב) וַתַּהַר וַתֵּלֶד שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֶּן לְזִקְנִיו לְמוֹעֵד אֲשֶׁר דָּבַר אֱלֹהִים : (ג) וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת שֵׁם בְּנֵו הַנּוֹלָד לוֹ אֲשֶׁר יָלְדָה לוֹ שָׂרָה יִצְחָק : (ד) וַיִּמַּל אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק בְּנֵו בֶן שְׁמֹנֶת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים : (ה) וְאַבְרָהָם בֶּן מֵאָת שָׁנָה בַּהוֹלֵד לוֹ אֶת יִצְחָק בְּנֵו : (ו) וַתֹּאמֶר שָׂרָה צָחֵק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים כֹּל הַשְּׁמֵעַ יִצְחָק לִי : (ז) וַתֹּאמֶר מִי מִלֵּל לְאַבְרָהָם הִינִיְקָה בָנִים שָׂרָה כִּי יֵלְדֵתִי בֶן לְזִקְנִי : (ח) וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגְמַל וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתָּה גָדוֹל בְּיוֹם הַגְּמִל אֶת יִצְחָק : (ט) וַתֵּרָא שָׂרָה אֶת בֶּן הַגֵּר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר יָלְדָה לְאַבְרָהָם מִצְחָק : (י) וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם גֵּרֶשׁ הָאִמָּה הַזֹּאת וְאֶת בְּנָהּ כִּי לֹא יִירָשׁ בֶּן הָאִמָּה הַזֹּאת עִם בְּנֵי עַם יִצְחָק : (יא) וַיִּרַע הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל אוֹדֹת בְּנֵו : (יב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם אַל יִרַע בְּעֵינֶיךָ עַל הַנְּעַר וְעַל אִמָּתְךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקוֹלָהּ כִּי בִי־יִצְחָק יִקְרָא לָךְ זֶרַע : (יג) וְגַם אֶת בֶּן הָאִמָּה לְגוֹי אֲשִׁימְנוּ כִּי זֶרַע הוּא : (יד) וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם בַּבֶּקֶר וַיִּקְחֵ לְחֶם וְחֻמַּת מִיִּם וַיִּתֵּן אֶל הַגֵּר שֵׁם עַל שְׂכָמָהּ וְאֶת הַיֶּלֶד וַיִּשְׁלַחָהּ וַתֵּלֶךְ וַתִּתַּעַ בְּמִדְבַר בָּאֵר שֶׁבַע : (טו) וַיִּכְלוּ הַמַּיִם מִן הַחֲמַת וַתִּשְׁלַךְ אֶת הַיֶּלֶד תַּחַת אֶחָד הַשִּׂיחִים : (טז) וַתֵּלֶךְ וַתֵּשֶׁב לָהּ מִגְדַּל הַרְחֹק כְּמִטְחֹוֵי קִשְׁתׁ כִּי אָמְרָה אֶל אֲרָאָה בְּמוֹת הַיֶּלֶד וַתֵּשֶׁב מִגְדַּל וַתִּשָּׂא אֶת קוֹלָהּ וַתִּבְדֹּךְ : (יז) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת קוֹל הַנְּעַר וַיִּקְרָא מִלֵּאֵךְ אֱלֹהִים אֶל הַגֵּר מִן הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה לָּךְ הַגֵּר אֶל תִּירָאִי כִּי שְׁמַע אֱלֹהִים אֶל קוֹל הַנְּעַר בְּאֲשֶׁר הוּא שֵׁם : (יח) קוֹמִי שְׂאִי אֶת הַנְּעַר וְהַחֲזִיקִי אֶת יָדְךָ בּוֹ כִּי לְגוֹי גָדוֹל אֲשִׁימְנוּ : (יט) וַיִּפְקַח אֱלֹהִים אֶת עֵינֶיהָ וַתֵּרָא בָּאֵר מַיִם וַתֵּלֶךְ וַתִּמְלֵא אֶת הַחֲמַת מַיִם וַתִּשְׁקֵ אֶת הַנְּעַר : (כ) וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת הַנְּעַר וַיִּגְדַּל וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַר וַיְהִי רֵבָה קִשְׁתׁ :

בראשית פרק כה

(יא) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׁמַעֵאל בְּשִׁמְתָם לְתוֹלְדֹתָם בְּכֹר יִשְׁמַעֵאל נְבִית וְקָדָר וְאַדְבָּאל וּמִבְּשָׁם : (יב) וּמִשְׁמַע וְדוּמָה וּמִשָּׂא : (יג) חֲדָד וְתִימָא וְטוֹר נְפִישׁ וְקַדְמָה : (יד) אֵלֶּה הֵם בְּנֵי יִשְׁמַעֵאל וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם בְּחִצְרֵיהֶם וּבְטִירְתָם שְׁנַיִם עָשָׂר נְשִׂאִים לְאִמָּתָם : (טו) וְאֵלֶּה שְׁנֵי חֲזֵי יִשְׁמַעֵאל מֵאֵת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים וַיִּגְוַע וַיָּמָת וַיֹּאסֹף אֶל עַמּוּי : (יז) וַיִּשְׁכְּנוּ מִחוּלְיָה עַד שׁוּר אֲשֶׁר עַל פְּנֵי מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ אַשּׁוּרָה עַל פְּנֵי כָל אַחֲוֵי נָפֶל :

Pieter Pietersz Lastman, *The Dismissal of Hagar* (1612)
Hamburger Kunsthalle, Hamburg